

Namn att minnas

Per Åsbrink och Sven Joge

»I fornstora dar ståtade en maktmedveten ledning för rikens ständers bank med en egen galge. Den var avsedd för undersåtar som förgripit sig mot bankens mynt. Sagda galge är visserligen för rätt länge sedan avförd till museum. Men har därmed också den maktfullkomna anda, som galgen skulle representera, överförts till en museal tillvaro?» Frågan ställdes för inte länge sedan i en artikel i Svenska Dagbladet av juris professorn Stig Jägerskiöld. Den lärde författarens utredning gav fullt tydligt vid handen att svaret är nej.

Vore det inte på tiden att avskaffa de särregler, som försvarar att få riksbankens agerande prövat av domstol? undrar Stig Jägerskiöld. Vad finns det för skäl i dagens samhälle att riksbanksledningen skall vara praktiskt taget oåtkomlig? Riksbankens maktmedel har ökat oerhört, och dess handlingsfält är i dag mycket större än tidigare, framhåller han och fortsätter: »Men dess personal har ej tillförts någon juridisk sakkunskap och organisationen är ägnad att möjliggöra övergrepp mot medborgarna, som vi på andra samhällslivets områden varit ytterst noga med att söka hindra och mot vilka man sökt skapa skyddsvallar. Det är på tiden att låta såväl justitieombudsmannen som domstolarna få insyn i vad som sker inom riksbankens murar.»

Detta är, suaviter in modo fortiter in re, ett klart misstroende votum mot riksbanksledningen, enkannerligen riksbankschefen Per Åsbrink och vice riksbankschefen Sven Joge, från högsta juridiska expertis. Det är ett sammanfattande, våltaligt uttryck för den oro, indignation och misstänksamhet riksbanken väckt genom det godtyckliga och maktfullkomliga agerande som från bankens sida pågått sedan åtskilliga år, men som kulminerat under det senaste halvåret. Man har under denna tid kunnat få intryck av att riksbanken satt sig över lagen, och det är framför allt två uppmärksammade affärer – för att inte säga skandaler – som givit upphov till detta intryck: affären med ockerräntorna och affären Hasselblad.

Av dessa bägge har affären Hasselblad kommit att tilldra sig det största intresset och inte minst den största och mest sensationella publiciteten; helt naturligt då det rör en enskild individ och inte några opersonliga banker. Denna tidskrifts läsare är redan förtrogna med fallet, som därför inte skall refereras här. Må det blott erinras om några anmärkningsvärda omständigheter. I det utlåtande av valutastyrelsens majoritet som föranledde riksbanken att ange Hasselblad för brott mot valutaförordningen, fastslog styrelsen, vars ordförande är vice riksbankschefen Joge, att Victor Hasselblad spekulerat mot den svenska kronan och därigenom på ett mycket gravt sätt svikit sin solidaritet mot sitt land. Detta innebär att en statlig myndighet i en rättstvist med en enskild medborgare föregriper den rättsliga prövningen och stämplar sin motpart som en brottsling och förrädare. Därtill kommer att det resonemang på vilket anklagelserna bygger förutsätter en för svensk lag främmande retroaktiv rättstillämpning. Såväl till innehåll som form för valutastyrelsens utlåtande tanken till vissa totalitära länders rättsväsen. Chefsåklagaren i Göteborg, för vilken Hasselblad anmäldes, har som bekant icke funnit fog för åtal. Detta bakslag har inte hindrat Joge från att med Åsbrinks goda minne gå vidare till riksåklagaren – uppenbarligen i förhoppning att denne skall visa sig mera mottaglig för riksbankens påtryckningar.

Det egenmäktiga par, som så grundligt lyckats undergräva riksbankens anseende, utgörs av Per Åsbrink och Sven Joge. Åsbrinks karriär är den i alla avseenden märkligare. Per Åsbrink föddes 1912 som son till en skogsarbetare i Norrland och började själv sin bana som skogsarbetare. Hans studiehåg tog emellertid överhand och efter att ha genomgått ett antal folkhögskolekurser avlade han år 1945 med dispens en pol mag i Stockholm. Jämsides med studierna hade han intresserat sig för politiskt arbete inom socialdemokratiska ungdomsförbundet och väckte där uppmärksamhet genom trohet och nit.

År 1947 inträdde han i redaktionen för Tiden, vars ansvarige utgivare och redaktör han blev två år senare. Trots att han gjorde sig känd som skapare av den oförglömliga jubileumsblomman »vårt fina, vårt stora, vårt mäktiga, men icke odödliga parti» visade han sig vara långt ifrån så enfaldig, som man skulle kunna tro av denna tirad. Tvärtom fick han namn om sig att vara en begåvad och mycket flitig ung man med sunt förnuft, någorlunda moderata åsikter och dessutom personligen hyggelig.

Detta var alltså för några och tjugo år sedan och man ansåg att Åsbrink borde belönas med ett ämbete. Han utnämndes till chef för hamnbyrån i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Denna utnämning framstod som ett klassiskt exempel på politruksystemets otillständighet. Det torde aldrig tidigare ha hänt att hamnbyrån anförtrots åt en person som inte varit tekniker, men nu tog man för säkerhets skull en person, som dessutom saknade praktiskt taget all administrativ erfarenhet. Åsbrink hade så att säga aldrig sett en hamn och sina sparsamma administrativa meriter hade han förvärvat som något slags biträde åt skolkommissionen samt som ledamot i den betydelsefulla barackförsäljningsnämnden. Teknologföreningens sektion för väg- och vattenbyggnadskonst inlade också en vredgad protest, vilken så till vida hade effekt som att Åsbrink knappast visade sig på sitt ämbetsrum. Hans befattning uppehölls på förordnande av en fackman, medan Åsbrink delade sina mödor mellan att redigera Tiden och tänka ut nya socialiseringsprojekt.

Hans karriär fortsatte på samma mirakulösa sätt. Efter att ha varit sakkunnig i kommunikationsdepartementet några år – för Tiden får man förmoda – blev han 1953 statssekreterare i detta departement. När han två år senare oförmodat utsågs till riksbankschef var visserligen häpnaden allmän, men resignationen inför hans säregna avancemang lika allmän och den här gången kom sig inte ens Svenska Bankföreningen för med att proteste-

ra. I egenskap av nybliven riksbankschef visste Åsbrink lika mycket om banker som han i egenskap av nybliven hamnbyråchef vetat om hamnar, men nu var det inte längre fråga om att befattningen skulle uppehållas på förordnande av en fackman. Tvärtom, Åsbrink skulle sköta riksbanken själv – med hjälp av Joge.

Varför blev det Åsbrink? Omständigheterna kring hans utnämning till riksbankschef är inte utan sitt intresse, man kan snarare säga att de är utomordentligt betecknande för förhållandena under ett enpartivälde. Det fanns tre kandidater: Arne Lundberg, Ingvar Svennilson – och Per Åsbrink. De borgerliga oppositionspartierna förklarade att de för sin del kunde acceptera såväl socialdemokraten Lundberg som den partilöse Svennilson, men däremot under inga förhållanden Åsbrink, varpå regeringen prompt utnämnde Åsbrink. Var det bara för att spela Motvalls käring och demonstrera sin maktfullkomlighet? Knappast. Man var orolig för Lundberg såsom alltför självständig, man var osäker på Svennilson såsom alltför opolitisk och valde följaktligen Åsbrink såsom mest »samstämd», som det hette, med regeringens intentioner. Han kallades ju »Per Edvins Per» och var utan tvekan Skölds favorit.

Men valde man rätt, ens ur sin egen synpunkt? Det tål att diskuteras, ty Åsbrink visade sig snart vara mycket litet »samstämd» och alldeles kolossalt bestämd. Det första flagranta exemplet var när han utan regeringens hörande höjde räntan på sommaren 1957, vilket så när hade kostat honom posten som riksbankschef och kostade hans gamle vän och medredaktör i Tiden Per Eckerberg posten som bankofullmäktiges ordförande. Men alltsedan han vid en Arosmässa redan 1955 så häftigt angrep regeringens inflationsdrivande politik att en blomkruka föll ned från talarstolen har hans väg bildligt talat varit kantad med skärvor efter porslinskrossning.

Den populäraste historien om Åsbrink handlar om hur han som ung pojke föreslog sin far att de skulle starta en trävarufirma tillsam-

mans. »Då vet jag i alla fall vad den kommer att heta», sa pappan. »Åsbrink & Far.» Det är en anekdot som fadersgestalterna inom det socialdemokratiska partiet med Sköld i spetsen många gånger haft anledning att erinra sig. Åsbrink har utvecklat sig till en inte bara självständig utan självständig och inte bara egenmäktig utan egenrättfärdig person. På senare år har denna läggning tagit sig uttryck så obalanserade att de nästan kan kallas hysteriska. Hasselbladsaffären har redan berörts. Den mindre uppmärksammade affären med ockerräntorna, där Åsbrink själv spelat huvudrollen, är i själva verket kanske särskilt karakteristisk för hans vilja att vara åklagare, domare och straffutmätare i en och samma person. Hela tillvägagångssättet i kampanjen mot affärsbankerna resp Victor Hasselblad, där grova tillvitelser omväxlat med vecklagan över äreröriga beskyllningar vittnar överhuvudtaget om att den moderation och det sunnda förnuft som Åsbrink i yngre dagar tillerkändes, numera betänkligt sviktat.

Ingen betvivlar att Åsbrink är en hederlig, dugande, arbetsam och samvetsgrann man, som aldrig sökt enskild fördel. Trots sina obehärskade lynnesutbrott har han säkerligen heller inga personliga fiender, därför att ingen ifrågasätter hans goda vilja. Däremot är det allt flera som ifrågasätter hans goda omdöme. Posten som riksbankschef är slitsam och han har dock beklätt den i femton år. Många unnar honom helt säkert vad han av och till önskat sig, nämligen att få dra sig tillbaka för att ägna fem år av sitt liv åt att skriva en bok om den svenska demokratiseringsprocessen – vars epilög enligt somliga bör rubriceras: »Hur jag trots allt lyckades motstå den.»

Sven Joge är ett betydligt enklare fall. Ju enklare, ju simplare som Salig Kellgren sa. Om Joge kan det knappast påstås att han inte har några fiender. Frågan är om han har några vänner. De får i så fall inte sökas i bankkretsar. Att kalla honom Åsbrinks Göran Persson vore att göra Åsbrink, men framför allt Göran Persson en orättvisa. Joges karak-

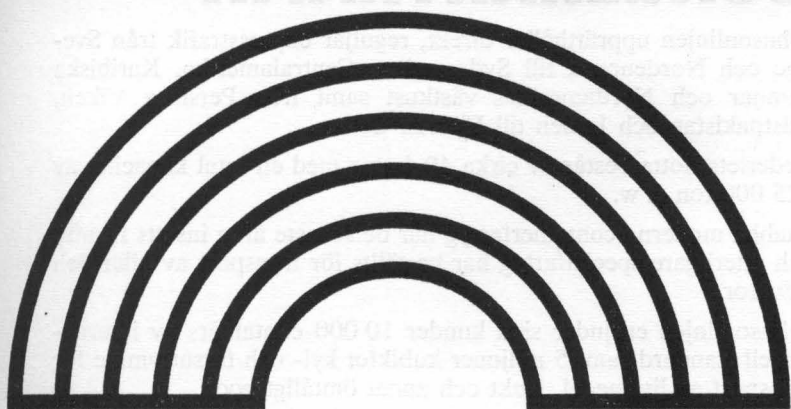
tär karakteriseras bäst genom valutastyrelsens av honom dikterade utlåtande i Hasselblad-affären.

Joge, som är lantbrukarson från Östergötland, föddes 1909 och blev DHS 1933. Redan påföljande år anställdes han i riksbanken och återvände efter en utflykt i försäkringsvärlden till statstjänsten 1944, då han utsågs till kontorschef i valutakontoret. På kort tid lyckades han bli en av de mest impopulära personerna i kristidsförvaltningens Sverige, och det är inte känt att hans popularitet har vuxit sedan dess. År 1946 var han tillbaka i riksbanken, där han blev bankdirektör 1957 och vice chef 1958. Sedan dess har han som en rättänkande socialist och övertygad etatist gjort allt vad Åsbrink sagt åt honom och lite till, men som framgått utan Åsbrinks förmåga att avvärja. När Åsbrink inte varit där för att tala om för honom vad han skall göra, har det gått på tok ännu mer än vanligt. Senast i februari fick Åsbrink avbryta sin bröllopsresa för att fara hem och reda upp det valutatrassel Joge på några dagar lyckats åstadkomma.

Det där med Joge och valutorna är ett märkligt kapitel. Enligt en kännare har Joge aldrig tagit någon aktiv del i valutahandel eller haft någon förstahandskontakt med marknaden, vilket förklarar varför han saknar all kunskap om hur denna marknad och yrkes-handlarna fungerar. Detta har enligt vederbörande expert sedan länge bidragit till att ge riksbanken ett gediget rykte för professionell klumpighet av dessbättre tämligen enastående art. Den enda förmildrande omständighet som kan anföras i fråga om Joges fögderi måste, om man får tro denne sagesman, vara att Joge visserligen genomgående spritt otrevnad på den svenska marknaden, men i gengäld givit anledning till flatskratt i London och Paris.

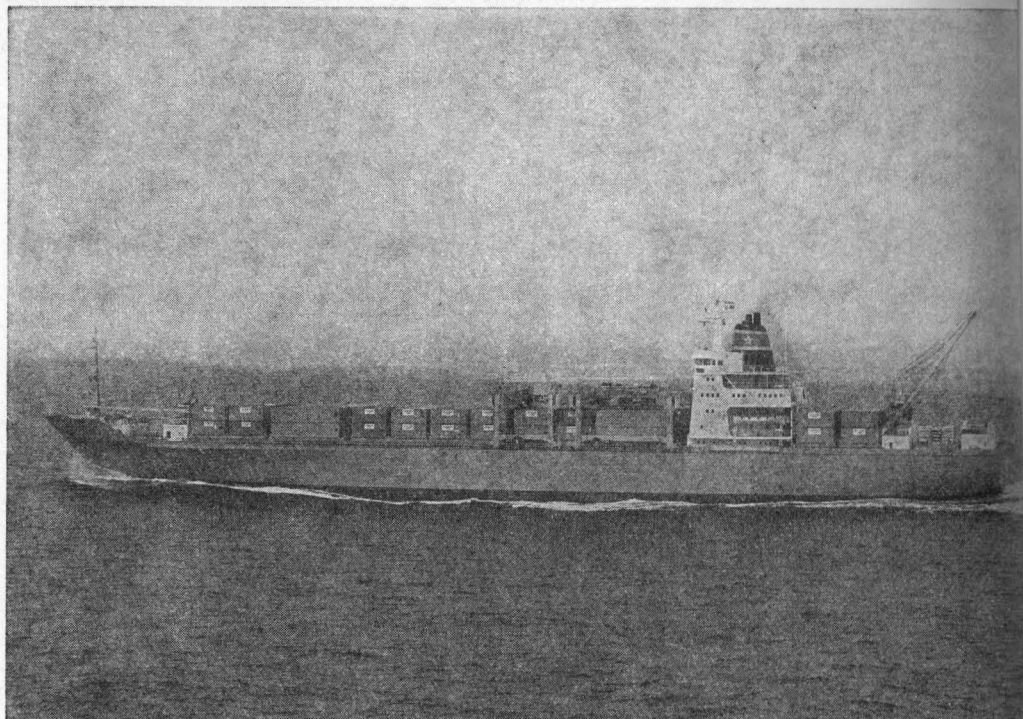
Om Sven Joge haft någon hut i kroppen hade han avgått då chefsåklagaren i Göteborg friade Hasselblad. Det var det heller ingen som väntade sig att han skulle göra. Men om fyra år är han i alla fall pensionsmässig.

**På bra
färg
står det
Beckers**

JOHNSONMILJEN
REDBRI AB VORSTERNAN
STOCKHOLM • TEL. 08 118 118

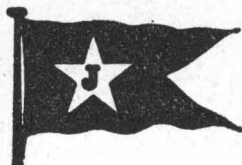
SNABB, PÅLITLIG, REGULJÄR FRAKT- OCH PASSAGERARTRAFIK

Johnsonlinjen upprätthåller direkt, reguljär expresstrafik från Sverige och Nordeuropa till Sydamerika, Centralamerika, Karibiska hamnar och Nordamerikas västkust samt från Persiska Viken, Västpakistan och Indien till Fjärran Östern.

Rederiets flotta består av cirka 40 fartyg med en total kapacitet av 525 000 ton d. w.

Snabba moderna containerfartyg har de senaste åren insatts i trafik och ytterligare specialfartyg har beställts för transport av bilar och trävaror.

Johnsonlinjen erbjuder sina kunder 10 000 containers av internationell standard samt 5 miljoner kubikfot kyl- och frysutrymme för transport av livsmedel, frukt och annat ömtåligt gods.

JOHNSONLINJEN

REDERI AB NORDSTJERNAN

STOCKHOLM · Tel. 08/22 05 20 · Telex 17100